

Jelena Prtljaga¹

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Vršac

Učiteljski fakultet, Beograd

Slavica Komatina

UDK: 371.95

Agenda, Centar za podršku porodici, Beograd

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.479-491

Pregledni rad

ULOGA DRUŠTVENIH ELITA U AFIRMACIJI INTERKULTURALNOSTI

Rezime: *Ljudsko društvo je u svojoj novijoj istoriji prešlo dug put korenitih promena u medjukulturnim odnosima: od osamnaestog veka i perioda kolonijalizma i evrocentrizma, kada su najmoćnije evropske države toga vremena koje su sebe nazivale „civilizovanim“ nametale svoju kulturu „divljim, primitivnim narodima“, do dvadeset prvog veka i perioda afirmacije interkulturalizma kao tekovine savremenog građanskog društva. Tokom čitavog procesa različite društvene elite - političke, ekonomske, intelektualne, umetničke - imale su različite uloge u komunikaciji između različitih kultura.*

U savremenom društvu gotovo sve moderne države su multikulturalne, dok su kontakti ljudi koji dolaze iz različitih kultura neminovnost. Njihova komunikacija najčešće se odvija na zajedničkom stranom jeziku – engleskom. Stoga se u radu bavimo osobinama koje najviše doprinose interkulturnoj kompetenciji, kao nezaobilaznoj veštini svakog savremenog predstavnika elite. Pokušaćemo takođe da odgovorimo na pitanja na koji način u modernom društvu koegzistiraju i razmenjuju se različiti kulturni modeli i koje društvene elite danas najviše promovišu multikulturalne vrednosti.

Ključne reči: *multikulturalnost, interkulturalnost, društvene elite, društvene promene.*

Uvod

Kada govorimo o interkulturalnosti i ulozi društvenih elita u afirmaciji tog procesa u savremenom društvu, nameću nam se bar dva osnovna nivoa proučavanja: jedan je svetski ili popularnije, globalni, a drugi je nezaobilazni konkretni koncept koji egzistira na nivou pojedinačnih država.

Ako pojavu interakcije između kultura i uloge društvenih elita u tom procesu posmatramo na svetskom nivou, onda se neizostavno suočavamo sa problemom globalizacije savremenog društva. Činjenica je da nikada u istoriji ljudskog društva komunikacija među ljudima, državama, društvenim grupama, pa i društvenim elitama nije bila

¹ svskatedrasi@hemo.net

intenzivnija i nikada svet nije bio ovako povezan i uzajamno zavistan kao što je danas. To je lako uočljivo na primeru svetske ekonomske krize koja je počela krizom američke ekonomije, ali je ubrzo čitavu planetu uvukla u recesiju. Očigledan je i primer globalnog zagrevanja, gde se sa posledicama uzdrmane ekološke ravnoteže Zemlje suočava čitav svet, iako su tome u najvećoj meri doprinele najrazvijenije i najmoćnije države.

Na globalnom nivou danas možemo da govorimo o „elitizmu“ pojedinih država, pre svih SAD, koje u svetskim procesima igraju ključnu ulogu, naime, koje su ne samo gospodari rata i mira, već i nosioci jedne dominantne kulture. Ta kultura već decenijama prodiru u pojedine nacionalne kulture, menja ih tako što one počinju da prihvataju vrednosti te agresivne kulture kao svoje, pri tom potiskujući autentične vrednosti sopstvene kulture. Tu nema govora o interkulturalnosti u njenom prepoznatom značenju, već je reč o jednom jednosmernom procesu koji vrlo često dovodi do krize osnovnih vrednosti pojedinih etničkih zajednica.

Tako da i to što mi danas u Srbiji nazivamo krizom vrednosti našeg društva, zapravo nema baš tako čvrsto uporište u našoj aktuelnoj tranziciji na koju se tako često pozivamo, niti u našoj u vrednosnom smislu veoma turbulentnoj novijoj istoriji, koliko je to univerzalna kriza osnovnih društvenih vrednosti koja je prisutna u velikom broju savremenih kulturnih zajednica.

U tom svetlu se i engleski jezik danas pojavljuje kao univerzalni svetski jezik, pa se podrazumeva njegovo poznavanje kao imperativ savremene komunikacije među ljudima. Koliko anglicizama je samo prisutno u našem svakodnevnom govoru, pa sve više i onom koji nazivamo književnim! A jezik je jedno od osnovnih obeležja svake etničke zajednice po kome se ona prepoznaje kao autentična.

Dakle, kada stvari sagledavamo iz ovog ugla, onda možemo da zaključimo da smo na globalnom planu daleko od koncepta interkulturalizma.

S druge strane, činjenica je da je bogatstvo kulturnih varijeteta različitih etničkih zajednica i njihova autentičnost i raznolikost neprocenjivi kvalitet ljudskog društva koji govori o njegovoj neiscrpoj kreativnosti.

Takodje je činjenica da nam globalizacija donosi i neke tekovine i univerzalne vrednosti savremenog razvijenog građanskog društva koje dovode do unapredjenja ljudskih prava i sloboda u čitavom svetu. Još su Poveljom UN iz 1946. godine svim ljudima zagarantovana jednaka prava bez obzira na polnu, rasnu, versku ili kulturnu pripadnost. To je, možemo slobodno da kažemo, zasluga

intelektualnih i humanističkih elita savremenog društva koje igraju tešku i veoma značajnu ulogu u emancipaciji mnogih naroda, država i posebnih, naročito ugroženih društvenih grupa.

U tom kontekstu engleski jezik se nametnuo i stekao ne samo dominantnu poziciju već i veoma pozitivnu ulogu u olakšanom sporazumevanju između pripadnika različitih naroda, država i kultura. A komunikacija je imperativ ne samo napretka, već i svakodnevnog funkcionisanja i opstanka savremenog društva.

No, pitanje je kojim to engleskim jezikom govorimo. Kao neizostavno sredstvo za otvaranje prilika za interkulturalnu komunikaciju, sam engleski jezik doživljava brojne promene pod uticajem velikog broja ljudi u najrazličitijim delovima sveta koji ga govore kao strani jezik. Tako više ne govorimo o britanskom, američkom, kanadskom... engleskom, već o svetskom engleskom jeziku (*World English*). Ovo je novi jezik u kom se uloga maternjeg govornika dovodi u pitanje, a na prvo mesto dolazi interkulturalni govornik. Samim tim, u srcu engleskog jezika više nije britanska, američka... kultura, već globalna kultura sveta. Interkulturalni govornik deluje kao vešt medijator između dve ili više kultura, a da pritom ne mora biti da se ni u jednoj od ovih kultura engleski jezik govori kao maternji. U isto vreme, engleski jezik prolazi kroz dinamične promene pod uticajima društava u kojima se govori kao maternji. U ovome, naravno, prednjači američko društvo. Tako govorimo o procesima kao što su amerikanizacija, kolokvijalizacija, demokratizacija, pa čak i individualizacija koji se odvijaju u engleskom jeziku, a koji vode većoj neposrednosti, ličnom pristupu, jednakom tretmanu, demokratičnosti, kulturno i socijalno prihvatljivoj interakciji među sagovornicima. I dok nam jezik kojim govorimo ukazuje na to da smo jednaki, nama je teško da u to poverujemo. Druga, veoma značajna posledica ovako brzih promena u engleskom jeziku je da dok ga usvajamo kao strani, on već postaje zastareo i prevaziđen i treba ga stalno usavršavati i inovirati.

Ako se sada spustimo na konkretni koncept pojedinih država i državnih politika, onda nailazimo na čitav dijapazon različitih rešenja vezanih za društveni život multietničkih, multikonfesionalnih i multijezičkih zajednica.

U razvijenim zapadnim zemljama na institucionalnom nivou nailazimo na razvijene koncepte građanskih prava i sloboda pripadnika različitih etničkih zajednica. Na nivou svakodnevnog života, međutim, postoji puno predrasuda koje su po samoj svojoj prirodi duboko ukorenjene u kolektivnoj svesti i koje se teško menjaju ili napuštaju.

Jedan izuzetan predstavnik svetske intelektualne elite, peruanski književnik Mario Vargas Ljosa u „Don Rigobertovim beležnicama“ kritikujući rodoljublje i nacionalizam kao sputavajuće faktore u razvoju ljudskog društva, između ostalog, kaže: „Pupčana vrpca koja nas povezuje kroz vekove zove se užas od nepoznatog, mržnja pred različitim, otpor prema pustolovini, panika pred slobodom i odgovornošću koje zahtevaju da ponovo izmislimo svaki novi dan, vokacija služenja rutini, masovnosti, otpor dekolektivizaciji kako ne bismo morali da se suočimo sa svakodnevnim izazovima individualne suverenosti“.

U svojoj čuvenoj knjizi „Roman o Londonu“, kroz stradanje glavnog junaka, ruskog emigranta Rjepina i njegovu nesposobnost da se uklopi u novu sredinu, naš veliki pisac Miloš Crnjanski opisuje i rigidnost, indiferentnost i zatvorenost anglosaksonske kulture. Neki savremeni emigranti svedoče da je taj opis zaprepašujuće aktuelan i danas.

Izgleda da u svakodnevnom životu nema puno spontane socijalne interakcije između pripadnika različitih kultura, sem na poslu gde se ona podrazumeva. Takođe, nema puno društvenih kontakata između pripadnika većinskog naroda i emigranata. Čak i naši visokoobrazovani emigranti koji imaju uspešne karijere u Americi, Kanadi ili nekoj evropskoj zemlji, često se osećaju kao nedovoljno socijalno integrisani u tim sredinama. „Iz literature nam je poznato da većina emigranata odlazi s namerom da samo privremeno ostane u inostranstvu, takođe da većina emigranata svoje socio-psihološke probleme nastale iseljavanjem rešava strategijom „dvostruke privremenosti“ i, konačno, veliki broj zapravo se nikada ne vraća.“ (Komatina 1997: 35)

Indikativno je da oni svoje slobodno vreme gotovo isključivo provode u društvu zemljaka i vrlo često funkcionišu upravo po tom principu „dvostruke privremenosti“: u zemlji u kojoj žive i rade osećaju se kao stranci koji su tu samo privremeno, jer ne mogu u potpunosti da se osećaju delom kulture koja nije njihova autentična, a takođe se tako osećaju i kada dodju u matičnu državu, zato što su se ipak u socijalnom i kulturološkom smislu jednim delom promenili i prilagodili na novu sredinu, stekli određenu životnu rutinu i prihvatili neke obrasce ponašanja u svakodnevnom životu.

Konkretno u našoj zemlji, na mnogim visokim skupovima pripadnici naše političke elite često govore o interkulturalnosti ali, na žalost, samo, kao što kaže Teofil Pančić, „kao uobičajenu mantru“ bez preteranog udublivanja u problematiku, bez sagledavanja tog

problema u svoj njegovoj kompleksnoj prirodi i bez ozbiljnih namera da se pronalaze adekvatna rešenja za konkretne proleme.

Savremeni koncepti društvenih elita i interkulturalnosti

Ušavši u uobičajenu i svakodnevnu upotrebu, **pojam društvenih elita** dobio je prilično pojednostavljeno i redukovano značenje, dok je sama teza o podeli društva na elitu i masu, mada različito tumačena, jedna je od nezaobilaznih tema u proučavanju društva.

Žan-Koenen Iter u svojoj iscrpnoj studiji „Sociologija elita“, iako se bavi različitim konceptima elite, ipak najvećim delom analizira elitu pre svega kao rukovodeću klasu, zaključujući da je postojanje poretka koji bi ukinuo razlike između onih koji dominiraju i onih kojima se dominira u sveri društvene utopije. U tom smislu on zaključuje: „Svim ljudskim društvima koje poznajemo rukovodile su manjine, i sve nas navodi na uverenje da karakteristike tih manjina jedine trpe promene.“ (Koenen-Iter 2005: 49)

I mada su mnoge starije teorije još uvek zanimljive i aktuelne, kao na primer Platonova i Makijavelijeva, sa Paretom nastaje moderna elitistička teorija koja pruža mogućnosti i za razumevanje i tumačenje ove problematike u savremenom društvu. Naročito nam je u sagledavanju teme kojom se bavimo značajna Paretova podela elita prema položaju u vlasti na *upravljačku* i *neupravljačku elitu*. „Zbog odlučujućeg značaja koji je Pareto pridavao političkom upravljanju i povezivanja sa karakterom organizacije upravljanja, neki sociolozi su smatrali da je ova podela najvažnija i da se njome definiše elita u užem smislu reči.“ (Ranković 1997: 44)

Baveći se pitanjem budućnosti zapadnog društva, kao i mogućnostima masovnog demokratskog poretka u savremenom društvu, Karl Manhajm je posmatrao ove probleme kroz odnos između elite i mase. „Izgleda da je Manhajm bio veoma blizak široko prihvaćenom mišljenju da se razvitak savremenih industrijskih društava može opisati kao pokret od klasnog sistema ka sistemu elita i masa, od društvene hijerarhije koja se temelji na privatnoj svojini i nasledjivanju, do one koja se zasniva na zaslugi i dostignuću“ (Čavoški 1997: 148). Iako smatramo da ovo odredjenje nije sasvim precizno, ipak moramo da se složimo sa činjenicom da je savremeni koncept društvene stratifikacije daleko razudjeniji i da pojedine elite zauzimaju taj status na osnovu novih kriterijuma koji su primereni modernom tehnološkom društvu. Kada je u pitanju sam pojam elite, „Manhajm ga upotrebljava u veoma razudjenom smislu. Tako on govori o političkoj,

organizujućoj, moralnoj i verskoj eliti, zatim o ekonomskoj eliti, a uzgred pominje i emocionalnu i vojnu elitu. Ali izgleda da među ovim grupama najveći značaj imaju *politička i intelektualna elita* (podvukle SK i JP), koje, ukoliko se šire shvate, obuhvataju još neke od pomenutih elitnih grupa...Pod savremenom političkom elitom Manhajm u stvari podrazumeva grupe takozvanih profesionalnih političara, kojima je bavljenje politikom osnovno životno zanimanje...Za razliku od političkih, intelektualne elite obuhvataju sve stvaraoce i poslenike u sferi ljudske duhovne delatnosti, počev od vere, pa preko nauke u najširem smislu te reči sve do umetnosti.“ (Ranković 1997: 149-150.)

S druge strane, za sam **koncept interkulturalnosti** je neophodno njegovo preciznije odredjenje i razgraničenje od pojmova koji se često pogrešno upotrebljavaju kao sinonimi, a to su termini *multikulturalno, kroskulturalno, transkulturalno*.

„Multikulturalno, s jedne strane, označava više-manje neovisan suživot različitih kultura, a s druge strane se interkulturalno odnosi na međusobno ovisne, isprepletene kulture u kontaktu, uz pridavanje posebne pozornosti znanju i razumijevanju drugih kultura. Dakle, dok multikulturalno podrazumijeva pasivan, interkulturalno pretpostavlja aktivan odnos između pripadnika različitih kultura i uspostavljanje pozitivnih odnosa razmijene i uzajamnog obogaćivanja kroz različite kulturne komponente unutar jedne zajednice. Kroskulturalno se odnosi na kulturne osobenosti koje postoje u više kultura, dok transkulturalno znači izvan granica bilo koje kulture, dakle označava zajedničku kulturnu crtu koja je jednom prihvaćena kao, na neki način, opća crta koja prožima sve kulture“ (Prtljaga 2008: 72)

Dakle, kada govorimo o interkulturalnosti, onda mislimo na interakciju, zajedničko delovanje, komunikaciju i razmenu između različitih kultura koje tom prilikom uspostavljanju određene veze i odnose. Već smo naglasili nezaobilaznu ulogu koju u funkcionisanju savremenog društva ima interkulturalna razmena, koja podrazumeva i određeni nivo obrazovanja za interkulturalnu komunikaciju, toleranciju, fleksibilnost i sposobnost prilagodjavanja.

Uticaj pojedinih društvenih elita na interkulturalne procese u savremenom društvu

Društvene elite svojim neospornim uticajem i velikom društvenom moći utiču na sve najvažnije ekonomske, političke i kulturne procese u društvu. Da li one to čine samo u sopstvenu korist ili i za dobrobit čitave zajednice, odnosno da li se njihovi interesi

poklapaju ili sukobljavaju sa interesima zajednice u celini i ukupnim društvenim progresom?

Sklone smo da se na ovu temu složimo sa Manhajmovim stavom da se elita odlikuje racionalnošću mišljenja i delovanja i moralnošću koje su u društvu nejednako rasporedjene i da na tome počiva njena osobena uloga u društvu, njena sposobnost razumevanja i mogućnost rešavanja društvenih i ekonomskih problema (Mannheim 1967).

„Dalje i potpunije odredjenje elite Manhajm nalazi u osobenoj ulozi koju elite imaju u društvu. Po njemu, ta uloga se ogleda u 1) integrisanju velikog broja pojedinačnih volja i 2) inspirisanju kulturnog života i stvaranju krepke kulture u različitim oblastima društvenog života. Prvo je zadatak političkih i organizujućih elita, dok je drugo prevashodno cilj intelektualnih elita“ (Čavoški 1997: 151).

Međutim, mera uticaja intelektualnih elita u oblikovanju i promovisanju savremenih društvenih vrednosti i kreiranju kulturne klime u savremenom društvu u odnosu na ostale društvene elite je diskutabilna. U tom smislu, dok ističe da je Manhajm „dobro uočio ovu sposobnost intelektualaca u savremenom društvu da dostignu relativno celovit i objektivan pogled na društvo u kojem žive i da zastupaju opšte društvene interese“, Čavoški zaključuje: „Takođe, treba imati u vidu da je u novije doba došlo do velike unutrašnje različitosti u redovima intelektualne elite i da humanistička inteligencija kao nosilac opšte kulture i celovitih pogleda na svet ima sve manji udeo u ukupnom broju intelektualaca. Tome je naročito pogodovalo brzo umnožavanje usko usmerenih stručnjaka u oblasti prirodnih i tehničkih nauka koji su daleko od celovitog i objektivnog poimanja savremenih društvenih prilika“ (Čavoški 1997: 156).

Pitanje uloge intelektualaca je nezaobilazno u proučavanju teme kojom se bavimo, pa je i za očekivati da su oni, kao kreatori i nosioci dominantnih društvenih vrednosti i glavni promoteri interkulturalnosti. Međutim, otvoreno je pitanje stvarne društvene moći intelektualaca u savremenom društvu.

Dugo godina, sistematski i originalno, nezaobilazni Rajt Mils bavio se američkim društvom kao masovnim društvom kojim dominira elita moći, transformacijom demokratske javnosti u masu i sagledavanjem smisla i značaja elite moći u savremenom industrijskom društvu.

Ako u analizi uticaja elita na afirmaciju interkulturalnih procesa u velikoj meri računamo na intelektualce, u tom kontekstu je zanimljiva činjenica da Rajt Mils intelektualce ne smatra elitom u savremenom američkom društvu, već njihov položaj analizira unutar

kategorije srednje klase, koji zajedno sa prodavcima i činovnicima čine osnovne subjekte, bazu masovnog društva kojima manipuliše elita moći. (Mils 1979)

Iako su od svih društvenih grupacija srednje klase najheterogeniji, „Mils slika tamnim bojama i dramatičnim tonovima društveni položaj američkih intelektualaca. Oni **postaju plaćeni službenici** koji dobijaju „posao“ unutar velikih birokratizovanih organizacija i **rade za one koji imaju moć i donose odluke**. Tako **intelektualci postaju najamni radnici industrije informacija** kojima polje delatnosti i ciljeve određuju drugi. ...Intelektualci postaju zastupnici tuđih interesa, koji se prodaju, pretvaraju sebe u robu. Delujući unutar velikih birokratija, oni proizvode zastrašujuće količine propagandne robe, neistinite i obmanjivačke, upućene stomaku i preponama, a ne glavi i srcu. Prodajući tuđe laži, oni prodaju sebe i tako prestaju da budu intelektualci. Od ljudi koji žive **za** ideje, oni postaju ljudi koji žive **od** ideja, ili kako Mils još oštrije primećuje, **van** ideja. (Čavoški 1997: 291)

Čavoški odlično primećuje da je u Eliti vlasti Mils analitički najiscrpnije izložio genezu i strukturu institucionalizovano utemeljene i birokratski organizovane američke elite moći... „Kako smatra da se elita moći pojavljuje u ekonomskom, političkom i vojnom institucionalnom poretku, Milsov pristup eliti može se s pravom označiti kao institucionalistički... Stoga je i razumljivo što Mils odbacuje ona shvatnja elite koja se zasnivaju na biološkim, psihološkim, moralnim i drugim činiocima. **Elitu identifikuje medju onima koji poseduju bogatstvo, moć i prestiž, a osim toga zauzimaju komandne položaje u važnim društvenim, ekonomskim vojnim institucijama i odlučuju o vitalnim pitanjima američkog društva.**“ (Čavoški 1997: 294)

Kakav je kapacitet uticaja savremenih elita? „U društvima tradicionalnog kova „uglednici“ se pojavljuju kao potencijalni „inovatori“. U modernim, raznovrsnijim društvima opet ćemo naići na jedno krilo dvostruke Paretove definicije: reč je o mnogobrojnim elitama koje vrše uticaj u vrlo raznovrsnim oblastima“ (Koenen-Iter 2005: 107).

Moderno društvo je veoma složeno u svim svojim segmentima, a elite koje imaju uticaja na društvene promene veoma su raznovrsne ali „sposobnost privilegovanog društvenog sloja da nametne svoje ukuse i dodeli univerzalni domet onome što najviše voli nije nikada dovedena u pitanje“ (Koenen-Iter 2005: 117). Pored elita u tradicionalnom sociološkom smislu, savremeno masovno društvo, u prvom redu potrošačko-hedonističko, odlukuje se pojavom istorijski

novog oblika elita koje ne vrše vlast, ali svojom popularnošću snažno utiču na oblikovanje dominantnih društvenih trendova. „Razume se da moć koja odatle proizlazi predstavlja moć očaranosti, ali taj veliki upliv na široke delove javnog mnjenja ima zarazno i sasvim stvarno dejstvo“ (Koenen-Iter 2005: 118). Pri tom u modernim demokratijama i društvima masovne kulture ne smemo nikako zanemariti značaj i moć, pa u izvesnom smislu i vladavinu javnog mnjenja.

U ovom radu zastupamo stanovište da su društvene elite kako kreatori i nosioci dominantnih društvenih vrednosti, tako i društveni sloj od odlučujućeg uticaja na vrednosne stavove pripadnika svoje društvene zajednice. I to važi za sve elite, kako u institucionalnoj sferi i oblasti donošenja najznačajnijih političkih i ekonomskih odluka, tako i medju interkulturalnom, kulturnom i umetničkom elitom, pa i, nazovimo je tako, elitom popularnosti.

Jasno je da su elite koje imaju najdalekosežniji uticaj u savremenom društvu zapravo one koje oblikuju javno mnjenje, odnosno koje upravljaju moćnim sistemima masovne komunikacije. Stoga je njihov značaj i uticaj u afirmaciji interkulturalnih vrednosti odlučujući, a koliko će on zaista biti ostvaren zavisi u prvom redu od toga koliko su njihovi usko-slojni interesi u skladu sa takvom vrednosnom orijentacijom. Znači, bez obzira na činjenicu da su humanističke elite upravo one na koje se najviše oslanjamo u afirmaciji najnaprednijih i najhumanijih društvenih vrednosti, njihov uticaj nije odlučujući. Medjutim, ne treba zanemariti ni bliskost medju pojedinim elitama, naročito onim sa sličnim životnim stilovima ili upadljivim vidovima potrošnje, odnosno stilovima rekreacije, provoda i zabave, druženja...i njihov nesumnjivi medjusobni uticaj. To naročito važi za elite u malim društvima i državama kao što je naša.

Imajući u vidu pragmatizam kojima se u svom radu rukovode vladajuće ekonomske i političke elite, one praktično ne mogu da zanemare da je interkulturalna komunikacija, njeno negovanje i stalno uzdizanje na viši nivo, zapravo preduslov kako za uspešnu diplomatsku, političku i ekonomsku saradnju medju državama, tako i za stabilno, prosperitetno i u najvaćoj meri funkcionalno sopstveno društvo.

Dakle, u promovisanju interkulturalnih vrednosti veliki značaj imaju pripadnici svih društvenih elita, na specifičan način sve one u sveri svog uticaja imaju odredjenu društvenu moć.

Interkulturalna kompetencija podrazumeva otvorenost, prilagodljivost, toleranciju, prihvatanje gledišta drugih, empatiju, fleksibilnost, kulturnu svest, kao i kritički stav prema konceptima etnocentrizma i usvajanju stereotipa. Ona ne predstavlja puku

sposobnost pojedinca da se pravilno ponaša u drugoj kulturi i u interakciji sa pripadnikom druge kulture, već uključuje i interkulturalne stavove (znatiželju, spremnost za upoznavanje), veštine interpretacije, poređenja, stavljanja u različite odnose, veštine otkrivanja i interakcije. Pripadnik društvene elite promoviše interkulturalne vrednosti sposoban da uđe u interakciju u složenim kulturnim kontekstima među ljudima koji imaju više od jednog kulturnog identiteta i jezika.

Zaključak

Koje društvene elite u savremenom društvu imaju najveći uticaj na globalne društvene tokove? Koje društvene elite u najvećoj meri utiču na promene u kulturnoj sferi? Kakav je kapacitet njihovog uticaja na način na koji danas koegzistiraju i oblikuju zajednički društveni život pripadnici multietničkih zajednica? Činjenica je da bez sveobuhvatnih, iscrpnih i uporednih interdisciplinarnih istraživanja ne možemo precizno da odgovorimo na ova pitanja.

Na osnovu proučavanja eminentnih teoretičara elita i njihove procene u kojim oblastima društvenog života one mogu da imaju značajan uticaj, možemo da zaključimo da je veliki uticaj društvenih elita, ne samo i prevashodno u sveri ekonomije i politike, već i u oblikovanju dominantnih kulturnih vrednosti i afirmacije pojedinih oblika poželjne društvene prakse.

U pomenutoj studiji, Žak Koenen-Iter klasifikuje savremene elite na sledeći način: elite nosioci vrednosti, elite utemeljene na performansama, elite po položaju, elite moći i elite funkcije. Na prvi pogled nam mogu, sa gledišta naše teme, s jedne strane, elite nosioci vrednosti izgledati najvažnije. S druge strane, možemo da padnemo u zabludu da pod ovim elitama u prvom redu podrazumevamo intelektualne društvene slojeve. Međutim, „...vrednosti koje su na naročitoj ceni u odredjenom društvu – moć, bogatstvo, obdarenost, znanje, itd. – nisu nepovezane sa tipom ličnosti koja se smatra naročito pogodnom za upravljanje društvom. Činjenica da oni koji su pozvani na upravljačka mesta takodje izvlače glavne beneficije iz društvenog poretka – jeste najverovatnije posledica načina regrutovanja i iznenadjujuće bi bilo samo ako do toga ne bi došlo. Ali, vreme odmiče, nove elite slede, a prvenstveno stiču nove vrednosti koje odgovaraju novim društvenim potrebama. Otuda proces obrazovanja elita biva diktiran nužnošću da na odgovorna mesta dodju nosioci prioritarnih vrednosti, oni koji se odlikuju sposobnostima i stavom vezanim za te vrednosti. Na izvestan način, dakle, elite se ne odabiraju, nego se

pojavljaju iz procesa društvenog preobražaja, dok nove vrednosti dolaze da posluže kao temelji moći“ (Koenen-Iter 2005: 131-132).

U tom smislu možemo da polemišemo o tome koliko su pripadnici društvenih elita (naročito političkih i ekonomskih, kao najmoćnijih), u najuticajnijim zemljama savremenog sveta, zagovornici i promoteri interkulturalnosti u sopstvenim društvima, odnosno, koliko u tim vrednostima vide elemente društvenog preobražaja i propoznaju u promovisanju takvih vrednosti temelj sopstvene moći. Društvene elite malih zemalja, kao što je naša, samo će ih u tome kopirati, jer i nemaju drugog izbora.

Sa intenzitetom savremenih migracija i snagom savremenih sredstava za komunikaciju problematika odnosa medju kulturama postaje sve aktuelnija u savremenom društvu, tako da s pravom možemo tvrditi da se odigrava i izvestan civilizacijski pomak u komunikaciji izmedju pripadnika različitih kulturnih i religijskih zajednica. Ono što ostaje kao, po našem mišljenju, najveći problem, je postojanje, u gotovo svakoj zajednici, dominantnih kolektivnih predstava o pojedinim nacionalnim grupama – predrasude i stereotipi – koji su, zbog same prirode tih fenomena, ozbiljna prepreka u razvoju interkulturalnog društva.

Neosporna je činjenica da ne možemo živeti sami i izolovani u svom svetu, a da funkcionišemo ili čak budemo stvaraoci u savremenom društvu. Imperativ savremenog društva, njegovog razumevanja, spoznavanja i tumačenja krije se dobrim delom u njegovoj neverovatnoj dinamici koja zahteva gotovo svakodnevno usavršavanje i obrazovanje, intelektualnu prisutnost u savremenim društvenim tokovima, informisanost i sposobnost da se živi u korak s vremenom, da bi se duh tog vremena mogao dosegnuti. Ne možemo raditi i svarati zatvoreni u svoje profesije i granice pojedinih naučnih disciplina (Milošević 2004), kao ni u svoje nacionalne i kulturne zajednice. Imperativ savremenog društva je napredak.

Skloni smo da verujemo da afirmacija interkulturalnih vrednosti u velikoj meri odgovara novim društvenim potrebama savremenog, globalizovanog društva, veoma intenzivnog tehnološkog razvitka i konstantne potrebe za brzom, efikasnom i korisnom komunikacijom. Koliko će takva situacija doprineti ravnopravnom suživotu i kreativnoj interakciji izmedju pripadnika različitih kultura, a koliko će dovesti do ujednačavanja dominantnih vrednosti i uprosečavanja svakodnevice, pa u tom smislu i do osiromašenja pojedinih kultura i gubitka nekih autentičnosti, pokazaće vreme.

Literatura:

- Čavoški, K. (1997), Elite, mase i demokratija u delu Karla Manhajma, U: Ranković, M. (ur.), *Masa u sociološkoj teoriji*, ISI FF: Beograd.
- Gidens, E. (1998), *Posledice modernosti*, Filip Višnjić: Beograd.
- Jakšić, B. (1997), Elita i masa u delu Rajta Milsa, U: Ranković, M. (ur.), *Masa u sociološkoj teoriji*, ISI FF: Beograd.
- Koenen-Iter, Ž. (2005), *Sociologija elita*, Clío: Beograd.
- Komatina, S. (1997), Odliv stručnjaka iz Jugoslavije, *Stanovništvo* br. 1-2, Beograd.
- Manhajm, K. (1978), *Ideologija i utopija*, Nolit: Beograd.
- Mannheim, K. (1967), Democratization of Culture, *Essays on the Sociology of Culture*, Ernest Mannheim and Paul Kecskemeti ed., Routledge and Kegan Paul: London.
- Mils, R. (1979), *Bijeli ovratnik: američke srednje klase*, Naprijed: Zagreb.
- Mils, R. (1964), *Elita vlasti*, Kultura: Beograd.
- Mils, R. (1964), *Sociološka imaginacija*, Savremena škola: Beograd.
- Milošević, B. (2004), Multikulturalizam i interdisciplinarnost: preduslovi za susret kultura, referat na IV Medjunarodnom interdisciplinarnom simpozijumu *Susret kultura*. 1-2 XII, Filozofski fakultet: Novi Sad.
- Pažo, Danijel-Anri (2004), Od multikulturalizma do interkulturalnosti, referat na IV Medjunarodnom interdisciplinarnom simpozijumu *Susret kultura*. 1-2 XII, Filozofski fakultet: Novi Sad.
- Prtljaga, J. (2008), Interkulturalizam i poučavanje engleskog jezika, *Pedagogijska istraživanja*, 5 (1), Školska knjiga: Zagreb.
- Prtljaga, J. (2008), Intercultural Competence – a Desirable Outcome of Foreign Language Learning, *Book of Collected Articles of 1st International Conference on Linguistic and Intercultural Education CLIE*, Alba Iulia.
- Ranković, M. (1997), Sociološko značenje mase u Paretovoj teoriji društvene ravnoteže i kruženja elita, U: Ranković, M (ur.), *Masa u sociološkoj teoriji*, ISI FF: Beograd.
- Sekulić - Majurec, A. (1996), Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog društva, *Obnovljeni život*, vol. 51 No 6, Zagreb.

Jelena Prtljaga, MA

Preschool Teacher Training College, Vrsac

Teacher Training College, Belgrade

Slavica Komatina, MA

Agenda – Centre for Family Support, Belgrade

The Role of Social Elites in Affirmation of Interculturalism

Abstract: Human society has in its recent history passed a long way of deep changes in intercultural relations: starting from the 18th century and the period of colonialism and euro centrism, when the most powerful European countries of the time used to call

themselves “civilised” and impose their culture to “wild, primitive nations” to the 21st century and the period of affirmation of interculturalism, as the achievement of contemporary civil society. Throughout the process, various social elites – political, economical, intellectual, artistic – have had different roles in communication between various cultures.

In contemporary society almost all countries are multicultural and the contacts of people coming from different countries are commonplace. Their communication most often is in a mutual foreign language – English. Therefore the paper deals with the characteristics contributing to communicative intercultural competence, as an inevitable skill of any modern elite representative. Efforts will also be made to offer an answer to the question how in the modern society various cultural models coexist and communicate, as well as which social elites nowadays promote intercultural values to highest degree.

Key words: multiculturalism, interculturalism, social elite, English language, social change.

